

УДК 32 (477)

ВІД ІДЕОЛОГІЇ ДО РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ: ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДМИТРА ДОНЦОВА ТА УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У 1920-Х РОКАХ

Богдан ГАЛАЙКО

orcid.org/0000-0002-9543-6290

кандидат історичних наук, директор НДІУ

Анотація. У статті проаналізовано суспільно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях у 1920-х роках, які були окуповані польським військом та увійшли до складу Польської держави. Показано польсько-українські взаємини того часу, політику польських органів влади щодо українського питання. Окреслено політичну діяльність Д. Донцова у цей період, її вплив на загальнополітичну ситуацію в краї.

Ключові слова: західноукраїнські землі; польсько-українські взаємини; Дмитро Донцов; Українська військова організація (УВО); національно-визвольний рух.

ОТ ИДЕОЛОГИИ К РЕВОЛЮЦИОННОЙ ПРАКТИКЕ: ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ДМИТРИЯ ДОНЦОВА И УКРАИНСКОЙ ВОЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В 1920-Х ГОДАХ

Богдан ГАЛАЙКО

кандидат исторических наук, директор НИИУ

Аннотация. В статье проанализирована общественно-политическая ситуация на западноукраинских землях в 1920-х годах, которые были оккупированы польским войском и вошли в состав Польского государства. Показаны польско-украинские отношения того времени, политика польских органов власти по украинскому вопросу. Описана политическая деятельность Д. Донцова в этот период, определено ее влияние на общеполитическую ситуацию в крае.

Ключевые слова: западноукраинские земли; польско-украинские отношения; Дмитрий Донцов; Украинская военная организация (УВО); национально-освободительное движение.

FROM IDEOLOGY TO REVOLUTIONARY PRACTICE: RELATIONS OF DMYTRO DONTSOV AND UKRAINIAN MILITARY ORGANIZATION IN THE 1920s

Bohdan HALAIKO

Candidate of Historical Sciences, Director of RIUS

Annotation. The article analyzes the sociopolitical situation in West Ukrainian lands in the 1920s, which were occupied by the Polish Army and were incorporated in the Polish state. The Polish-Ukrainian relations of that time and the attitude of the Polish authorities to Ukrainians are shown. The activity of D. Dontsov during this period is defined, as well as its influence on the general political situation on the region.

Key words: West Ukrainian lands; Polish-Ukrainians relations; Dmytro Dontsov; Ukrainian Military Organization (UVO); national liberation movement.

© Галайко Б.

Історія українського національно-визвольного руху першої половини ХХ ст. стає все більш популярною серед українського загалу. Водночас ще багато питань цієї проблематики потребують подальших досліджень.

Чималий інтерес викликає етап становлення українського національно-визвольного руху в умовах втрати державності після поразки Української національної революції та визвольних змагань 1917–1921 рр. Предметом особливого зацікавлення є ідейне та світоглядове наповнення організованого націоналістичного руху, що зароджувався.

Мета пропонованої розвідки – проаналізувати взаємини Української військової організації та Дмитра Донцова як особистості, що безпосередньо впливала на формування ідеології українського націоналізму.

Внаслідок поразок українського війська та воєнних дій 1918–1921 рр. молода Українська Народна Республіка була знищена та окупована державами-сусідами. Більшість українських земель (Наддніпрянина) було включено до складу Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), Румунія захопила Буковину, а до Чехословаччини ввійшло Закарпаття. Натомість під владу Польщі відійшли Східна Галичина, Холмщина, Підляшшя, західні частини Волині й Полісся. Згодом ці етнічно-історичні українські землі отримали назву «Західна Україна» [25, с. 36].

Галицькі українці не змирилися з польською окупацією й не бажали визнавати права Другої Речі Посполитої на землі проголошеної Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) перед світовим співтовариством. Серед української спільноти ширилося переконання,

що край досі є окремою українською територією, яка лише тимчасово опинилася під окупацією Польщі.

За Ризьким мирним договором 1921 р., державна належність Галичини залишалася невизначеною з точки зору міжнародного права. Найвища рада Паризької мирної конференції в червні 1919 р. уповноважила Польщу тільки до тимчасової окупації краю [9].

Хоча Версальський договір від 23 червня 1919 р. гарантував національним меншинам у Польській державі всі основні права [25, с. 31], проте польський окупаційний режим проводив заходи на знищення українського суспільно-політичного життя краю. Правлячі кола Польщі за всяку ціну прагнули ствердити «польськість» окупованих земель, усуваючи усілякі ознаки українського характеру. Розпочалися репресії проти діячів ЗУНР та колишніх бійців Галицької Армії (ГА), загалом було ув'язнено близько 100 тисяч осіб. У тяжких умовах війни тисячі українців померли від голоду й хвороб у таборах для ув'язнених та інтернованих у Домб'є, Вадовіцах, Пікуличах та ін. Польська адміністрація усунула українців з будь-яких урядових посад, заборонила вживати терміни «українець», «Галичина», запровадивши замість них «русин» і «Східна Малопольща», а також вжила заходів до роз'єднання та ізоляції українців різних земель, створивши т. зв. «Сокальський кордон» між Волинню і Галичиною [19, с. 461]. Було ліквідовано органи місцевого самоврядування, припинено працю українських видавництв, підпадали під урядовий контроль українська кооперація та школа [20, с. 290].

У січні 1920 р. польський уряд ліквідував Галицький крайовий сейм, а його

будинок передав Львівському університету, надавши йому ім'я короля Яна Казимира та закривши в ньому українські кафедри. Середні українські навчальні заклади (гімназії) стали функціонувати виключно на приватні кошти. Доступ української молоді до вищих навчальних закладів було перекрито національною політикою польського великодержавництва. До навчання в університеті допускалися лише ті студенти і викладачі, які склали присягу на вірність Польській державі та мали посвідчення про проходження служби в польській армії [6, с. 103].

Після рішення Ради Послів країн Антанти від 14 березня 1923 р. про остаточне «узаконення» приєднання до Польської держави Східної Галичини уряд продовжив політику стримування та обмеження прав української меншини в Польщі. В урядових інстанціях переважала точка зору «ендеків» (націонал-демократів), що були в той час при владі, про необхідність національної асиміляції українців та обернення їх на поляків. З цією метою у 1924 р. сейм ухвалив закон про освіту (Закон Грабського – за прізвищем його творця), який запровадив замість національної т. зв. «утраквістичну» (двомовну) школу, в якій викладання поступово переходило на польську [19, с. 461].

Усе це болісно сприймалося українцями, принижувало їхню гідність. Вони масово відмовлялися виконувати розпорядження окупаційної влади, а галицькі політичні партії і далі визнавали лише уряд Є. Петрушевича, який перебував за кордоном та домагався від країн Антанти незалежності ЗУНР [9]. Багато пересічних українців не вірили у тривалість перебування Польщі

на західноукраїнських землях, виявляли політичне невизнання повноважень окупаційного режиму [18, с. 374].

Через дискримінацію та безправ'я українці в Польській державі розпочали тривалу боротьбу за свої права. Вона точилася у двох формах. Політичні партії, соціальні й економічні товариства й установи використовували легальні методи оборони та захисту прав. А частина колишніх вояків українських армій та молодь, що стали членами Української військової організації (УВО), не погоджуючись із репресіями, вирішили продовжувати боротьбу нелегальними силовими методами [25, с. 32]. Саме УВО стала репрезентантом активного спротиву. Виникнення і розбудова підпільної Військової організації пошквалили українське суспільно-політичне життя в Галичині.

Українська військова організація виникла 1920 р. як певний «новий» проєкт [8, с. 393; 24, с. 177–217], який зумів об'єднати військових та цивільних різних політичних поглядів та переконань задля єдиної мети – відновлення української державності. Полковник Євген Коновалець, розуміючи перспективи формації нового зразка й безпосередньо очоливши її, надав нового поштовху в роботі структури, заклав в організаційну основу принцип соборності та самостійності України, намагався поширити діяльність Організації на територію усіх українських земель й таким чином продовжити боротьбу за здобуття незалежності Української держави.

Роль і завдання Української військової організації офіційно визначались так: «У.В.О. є революційною організацією, якої основним завданням є пропагувати думку загального революційного зриву

Українського Народу із остаточною метою, створити власну національну самостійну і з'єдинену державу...» [32, с. 24]. Головний напрямок своєї діяльності УВО вбачала у проведенні планової підготовки цього революційного зриву проти польського найманця [13, арк. 1].

У своїх доповідних представники польської адміністрації зазначали, що «остаточна мета УВО – це відділити Східну Малопольщу від єдиної Польської держави і створити самостійну об'єднану суверенну Українську державу, в якій Східна Малопольща була б однією із її складових частин. Досягнути цього Військова організація планує шляхом збройної боротьби з Польщею, яка має вилитись у загальне повстання українців проти Польської держави, яке має розпочатися в недалекому часі» [40, арк. 8].

Відсутність єдиної ідеологічної програми та зустріч в рамках однієї структури людей різних політичних поглядів спричиняло багато внутрішніх конфліктів, що завдавало чималої шкоди. Усвідомлюючи це, керівник УВО (Начальний комендант) Є. Коновалець прагнув надати Організації виразного ідеологічно-політичного обличчя [32, с. 25]. Так крок за кроком УВО та її члени наблизилися до ідеології українського націоналізму [27, с. 248].

Слід зазначити, що ідеологічне наповнення діяльності підпільної структури відбувалося поступово. Так, з жовтня 1923 р. коштом УВО у Львові почала виходити легальна газета «Новий час», головним редактором якої був член Крайової команди УВО Д. Паліїв [32, с. 26]. Газета швидко здобула доволі широку популярність серед українського населення [34, с. 16]. У першій редакційній статті наголошено було на незмінності

змагань українців за власну державність [33, с. 2].

Нового поштовху у поширенні націоналістичних ідей додав Дмитро Донцов. Саме він відіграв провідну роль у становленні ідеології українського націоналізму.

За сприяння та особистої підтримки Євгена Коновальця й УВО Дмитро Донцов у 1922 р. переїжджає до Львова та обіймає посаду головного редактора відновленого авторитетного часопису «Літературно-науковий вісник», заснованого ще у 1898 р. І. Франком та М. Грушевським [1, с. 4].

Євген Коновалець та Дмитро Донцов були знайомі ще з довоєнного часу, підтримували контакти в часі Української революції. Саме Є. Коновалець допоміг виїхати Д. Донцову з Києва взимку 1919 р. після повалення влади гетьмана П. Скоропадського [39, с. 150].

Вже на початку 1920-х років Д. Донцов планував створити політичну силу на націоналістичних політичних засадах. Такою платформою стала Українська партія національної роботи (УПНР) (для втаємничених – національної революції). До керівництва партії ввійшли чільні діячі УВО, такі як Д. Паліїв (секретар) та М. Матчак [1, с. 6].

Незабаром у квітні 1923 р. за підтримки проводу УВО й особисто Є. Коновальця було засновано ідеологічне періодичне видання «Заграва». Його головним редактором став Д. Донцов, а співредактором – Д. Паліїв [37, с. 115]. Газета була дуже гострою, часто її сторінки конфісковувала польська цензура. «Заграва» виходила два рази на місяць протягом 1923–1924 рр. у Львові. Підтримуючи тісні зв'язки з бойовим підпіллям УВО й незважаючи на своє

коротке існування, часопис відіграв помітну роль в українському громадському житті, адже на його сторінках відбилися ідеї та погляди, що згодом стали основою українського націоналістичного руху [42, с. 72].

Однак вже наприкінці 1924 р. новостворена партія пригальмувала свій розвиток як власне націоналістична: більшість із керівництва вибрала шлях на союзницькі дії із галицькими націонал-демократами, і в 1925 р. УПНР влилася до широкої платформи Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) [1, с. 6].

Д. Донцов не сприйняв цієї позиції і взявся з усією рішучістю працювати тільки в ідеологічному просторі, насамперед на шпальтах «ЛНВ», спрямовуючи зусилля на формування світоглядних засад і напрямних для нового типу політиків. Як редактору журналу йому вдалося згуртувати гроно яскравих авторів-особистостей: В. Гнатюк, С. Смаль-Стоцький, М. Кордуба, В. Дорошенко, Є. Маланюк, Ю. Липа, Р. Бжеський, Л. Мосендз, Ю. Клен, О. Ольжич та ін. На думку дослідників спадщини Д. Донцова, саме з середини 1920-х років він налагоджує творчі стосунки ще з кількома новими періодичними виданнями і через них додатково здійснює потужний вплив на політичну ідеологію Західної України, співпрацюючи переважно з молоддю, цими майбутніми «месниками дужими» [1, с. 6]. Завдяки своїй публіцистиці, за спостереженням Я. Дашкевича, Д. Донцов стає найавторитетнішим автором епохи в Галичині [12, с. 541].

1926 р. з'явилася книга «Націоналізм» авторства Д. Донцова, в якій він розкритикував українське угодовство і соціалістичну псевдодемократію, що

привели до поразки визвольних змагань. Д. Донцов прагнув відродити героїчний, величний дух серед українців, піднести «національну ідею», яка б гарантувала і надихала на подвиги цілі покоління, ставив завдання витворити в молодій генерації українців «волю до влади» [7, с. 73–79]. Ці ідеї надзвичайно імпонували молодим особам.

Як зазначає Я. Грицак, «...писання Донцова визначили світогляд цілого покоління галицьких українців, яке дебютувало на політичній арені у міжвоєнний період». Ці молоді люди виростили за умов, коли про демократичні вибори можна було дізнатися хіба що з розповідей старших. «...Нове покоління, покоління «синів», засуджувало своїх «батьків» за демократичну м'якотілість, яка призвела до національної поразки і національного приниження». Авторитарний характер польського режиму лише укріплював їхню думку, що демократичні ідеали служать прикриттям політичного лицемірства і насильства [11, с. 198].

Ідеологія націоналізму позначається на відозвах, що розповсюджували увісті. В одній із них говорилося: «Нація мусить покликати до праці кадри революціонерів-активістів, завданням яких є перетворити опортуністичну психіку народних мас на революційну і попровадити ті маси до визволення з неволі». Окремо зазначалось, що ідеологія членів Організації має бути ідеологією кожного українського націоналіста. А святе гасло члена УВО звучало: «Ще нині мусимо розтрощити Польщу» [40, арк. 35].

Український націоналізм, який почала сповідувати УВО, розглядав націю як вічну й абсолютну цінність, а вольовий чинник – як рушійну силу в історичному процесі. Він ставив націю

над індивідуалізмом, оспівував героїзм «кращих людей», вимагав, щоб народ виступав як єдине ціле під проводом однієї політичної організації і одного вождя-провідника [22, с. 62].

С. Ленкавський так сформулював вплив Д. Донцова на молодь 1920–30-х рр.: «Перші націоналістичні гуртки шукали теоретичного обґрунтування своїх позицій, політичних аргументів, потрібних для боротьби... Таких позицій шукали в сучасних ідеологів, якими тоді були Липинський та Донцов. Липинського не сприймали, бо питання конкретного устрою Української держави не було тоді цікаве... Однак далеко більший вплив на ідеологічне життя націоналістів мав доктор Донцов. Він своїми творами формував здоровий боездатний тип української людини, позбавивши її традиційної беззубості, хитливості, м'якості й безхребетності... Донцов становив ядро тогочасної теоретичної, ідеологічної праці націоналістичних гуртків».

Підпільними гуртками, які мали тісний зв'язок з УВО, в часі свого навчання в гімназіях керували майбутні провідники українського національно-визвольного руху. Від 1921 р. в Станіславівській гімназії – Степан Ленкавський (1904 р.н.), від 1923 р. – в філії Академічної гімназії м. Львова – Роман Шухевич (1907 р.н.), а в Стрийській гімназії – Степан Бандера (1909 р.н.) [38, с. 36].

Члени таких гуртків таємно збирались, проводили заняття з українознавства [32, с. 23], читали підпільні видання УВО, а також легальні журнали й політичні брошури [15, с. 11; 23, с. 24–25; 26, с. 400]. Під час навчання в гімназії молоде покоління знайомилося з виданнями «Червоної калини», публікаціями «Літературно-наукового вістника» [32, с. 26],

статтями в «Національній думці», «Розбудові нації», «Сурмі», обговорювали їх, дискутували [28, с. 552]. Так, учні Академічної гімназії у Львові влаштували виклади з історії визвольних змагань, щорічні шевченківські концерти [43, с. 272–273], читали революційну літературу та вивчали основи конспірації [30, с. 283]. Окрім того, львівські гімназисти слухали доповіді в Народному та Академічному домах, брали участь у різних імпрезах культурного, наукового, громадського й політичного характеру, були свідками й учасниками відзначування роковин Листопадового чину, похоронів визначних осіб та поминок на могилах полеглих членів УВО, маршували з тисячами учасників у маніфестаційних походах [30, с. 284, 292]. Саме в такій атмосфері виховувалися тогочасні українські гімназисти та студенти.

Власне, на початку 1920-х років українське суспільство та політична еліта переживають стан певної невизначеності, оговтування від програшу визвольних змагань, втрати власної державності. Відсутність чіткої політичної платформи в цей час спостерігаємо і в УВО. Це й не дивно, адже Організацію творили насамперед військові, а політичні середовища хотіли використати її в своїх цілях. Кризу в Організації простежуємо й впродовж другої половини 1923 р., коли Євген Коновалець відходить від керівництва структури.

Однак, починаючи з другої половини 1920-х років, насамперед завдяки Є. Коновальцю, його переконанню, що УВО потрібна певна політична надбудова, самій діяльності УВО, творчості Д. Донцова та ідей, що виходили з середовищ низки організацій, що поділяли ідеологію українського націоналізму (до

прикладу, в Галичині – Спілка української націоналістичної молоді (СУНМ), за кордоном – Легія українських націоналістів (ЛУН) тощо), з ініціативи полковника Є. Коновальця розпочинається процес об'єднання різних середовищ в одну структуру з одним ідейним наповненням. Це відбулося у 1929 р., коли була створена ОУН.

Представники різних українських радикальних організацій того часу сприймали насамперед ідеологію й риторику Д. Донцова та його «Націоналізму» [10, с. 82]. Їх вплив на формування ідеології Організації Українських Націоналістів був значним. Власне, саме ідеолог інтегрального українського націоналізму витворив у націоналістичній філософії цілісну концепцію трактування і розуміння історії людства, її двигунів і першопричин. Одним із найважливіших висновків у концепції є той, що пояснює успіхи, піднесення якоїсь із націй наявністю в ній згуртованої, вольової, героїчної «касти луччих людей». Донцов стверджує, що ідеєю ордену є активна меншість, тому «це не рецепт для масового вжитку». Саме на засадах українського національного ордену і творилась ОУН.

Перед керівниками створеної в 1929 р. ОУН постало питання, як можна модифікувати донцовський націоналізм, пристосувавши його до потреб і завдань Організації? Відповіддю на нього стало оформлення ще однієї течії – «організованого націоналізму». Оунівські ідеологи (В. Мартинець, Ю. Вассиан, Ю. Бойко, М. Сціборський та ін.) хоча й запозичували в Д. Донцова теорії про безумовне підпорядкування «одиниці завданням нації» [5, с. 79], про повну і фанатичну жертвовність, напруження всіх «духовних і фізичних можливостей» [4,

с. 85], водночас відкидали низку таких постулатів донцовського вольового націоналізму, як «ідея панівної касті ліпших людей», «аристократа-правителя» і т. ін. Ідеологи ОУН виводили свої погляди від традиційного націоналізму М. Міхновського [30, с. 150], замінюючи донцовську ідею «аристократії» на ідею «націократії», яка більше пасувала націоналізмові, гармонізуючи з його фундаментальним постулатом про те, що нація є носієм усієї політичної влади [40, с. 47]. Донцовському відмежуванню від «пізнання, свідомості й розуму» протиставляється «свідомий, обдуманий, організований чин».

Про відмінність концепцій націоналізму Міхновського та Донцова наголошує дослідник М. Сосновський [39, с. 168–169].

Як зазначає дослідник українського визвольного руху І. Патриляк, в середовищі ОУН впродовж 1930-х років набувають поширення два різновиди інтегрального націоналізму. Зокрема, помірковані члени ОУН та частина старшого покоління організації стояли на позиціях «організованого націоналізму», а молодь перебувала під сильним впливом «вольового націоналізму» Д. Донцова [35, с. 83–86].

О. Зайцев вказує, що наслідування Донцова було модним серед молодих діячів, переважно колишніх членів СУНМ, які гуртувалися довкола студентських журналів та інших періодичних видань Західної України [17, с. 179].

З другої половини 1920-х років Донцов став справжнім кумиром молодих українських націоналістів: їм імпонувало те, що він саме на молодь покладав місію творення нової епохи в історії нації [16, с. 30].

Активний учасник тих подій та чільний член ОУН Л. Ребет у своїх спогадах відзначає, що саме ідеологія Д. Донцова «формує «політичне обличчя» оунівської молоді» [36, с. 47].

Один із діячів української громади у Канаді, а згодом голова Наукового товариства ім. Шевченка у Канаді Б. Стебельський з нагоди 80-річчя з дня народження Д. Донцова писав: «З ідей Донцова зродилися «лицарі абсурду», того чину, що є так дуже на потребу сьогодні, що завтра буде вирішувати, а в духовній і моральній площині вже вирішує долю цілого людства. Від того чи ідеї, що їх пропагує Донцов і які здійснює Коновалець, Бандера, Шухевич, вояки ОУН-УПА і які продовжують реалізовувати тисячі безіменних воїнів революції, від ідей революції залежатиме, чи людина на цій земній кулі перемаже сили зла, а чи в компромісі з ними перестане бути людиною» [29].

Про важливу виховну роль Д. Донцова у світогляді та життєвих переконаннях української молоді міжвоєнного часу вказує сучасний український дослідник, керівник Наукового центру імені Д. Донцова О. Баган: «У 1920-і роки ніхто стільки не зробив на рівні ідейного виховання молодого революційного покоління як Д. Донцов. Саме він сформував ту нову українську людину, яка вразила світ спочатку дивовижними темпами наростання в західноукраїнському суспільстві революційного покоління, бойовитості, а потім у 1940-і роки спромоглася на створення масової і завзятої, бездоганно організованої партизанської армії – УПА» [1, с. 10].

О. Баган зазначає, що коли Д. Донцов прибув до Львова із Відня у 1922 р., він застав тут уже розвинутий і масовий

підпільний революційний рух Української військової організації з бойкотами, страйками, атентатами, підпалами і т. ін. Керівник УВО Є. Коновалець вольовим чином призначив Д. Донцова головним редактором «Літературно-наукового вісника» (1922), і почалася блискуча пропаганда вольового націоналізму з-під пера найталановитішого тодішнього українського публіциста. Тож Д. Донцов нічого не «насаджував» у Галичині, він лише увиразнив ті ідеологеми боротьби, які галичани випрацьовували упродовж десятиліть, від Франкового «Не пора, не пора, не пора...», «Проти рожна перти, проти хвиль плисти...», «Пам'ятай же, що на тобі Мільйонів стан стоїть...». Загалом тема «Донцов і Галичина» – це найдосконаліший приклад співдії таланту і живого середовища. І далі, в період розвитку ідеології націоналізму 1920–1930 рр., Галичина видала блискучу плеяду інтелектуалів та публіцистів, зовсім далеких від характеристики «організована пересіч», а це: Юліан Вассиян, Володимир Мартинець, Осип Бойдуник, Зенон Пеленський, Остап Грицай, Зеновій Книш, Олесь Бабій, Зенон Коссака, Богдан Кравців, Ярослав Стецько, Степан Бандера, Дмитро Мирон, той же Микола Шлемкевич у ранній період та багато інших [3].

Як відзначають деякі дослідники, на початку 1930-х років стосунки Донцова та ОУН стають більш напруженими [17, с. 180–181].

У публікаціях ОУН за межами України, зокрема в часописі «Розбудова нації», теж помітний вплив Донцова, але були й спроби дискутувати з ним.

Сучасники й пізніші дослідники висловлювали різні припущення щодо причин незгод між ОУН і Донцовим.

Імовірно, мав рацію член ПУН Дмитро Андрієвський, вбачаючи головну причину в донцовському егоцентризмі [16, с. 31]. На його думку, Донцов не міг змиритися з тим, що хтось реалізував його ідею, але не під його проводом: «Виходить ніби ми узурпували «винахід» Донцова, а його відопхнули. Фактично він сам пропустив слушний момент стати з нами в одну лаву, а нині є дезорієнтований» [14, с. 91].

Крім причини, на яку вказував Андрієвський, у Донцова міг бути ще один важливий мотив: він цінував своє легальне становище незалежного публіциста й не хотів наражати його на небезпеку зв'язками з підпільною ОУН, волюючи впливати на націоналістичний рух ззовні [16, с. 31].

Сумнівним, на нашу думку, є твердження Г. Касьянова, що нібито «між донцовським «чинним націоналізмом» і так званним «організованим націоналізмом» існували досить серйозні розбіжності, передусім у тому, що «організований націоналізм» з усіма його крайнощами пропонував певну конструктивну політичну програму, мав риси систематизованого світогляду, політичної доктрини, тоді як «чинний націоналізм» Д. Донцова був насамперед зразком тотальної критики, нігілізму, йому бракувало елементів конструктивної програми, і він не представляв собою виробленої світоглядкової системи, будувався на публіцистичних посилках» [21].

Натомість інші дослідники відзначають, що ідеологія Д. Донцова, витворена впродовж 1920–1930 рр., становила цілісну систему, яка еволюціонувала в деталях, але залишалася незмінною у своїй основі [16, с. 17].

О. Баган переконує, що Д. Донцов витворив власну політико-ідеологічну концепцію, пристосовану до українських умов. Головними засадами її є: «національна солідарність», «примат Духу над Матерією», «постійне плекання духових і національних традицій», «гартування волі», «ідеали героїки», «культ честі і шляхетности», «формування сильної особистости», «елітарний устрій суспільства», «життєвий активізм», «настрій здобування», «романтичне захоплення Ідеалом», «недопускання морального старіння, збайдужіння і меркантилізації суспільної свідомости» [2].

Таким чином, Дмитро Донцов відіграв надзвичайно важливу роль у формуванні ідеології українського націоналізму, вихованні молодого покоління українців, які продовжили боротьбу за відновлення української державності у першій половині ХХ ст. Ідеї Д. Донцова взаємодоповнювалися чином молодих націоналістів, що давало можливість продовжувати боротьбу проти окупантів. Уособленням цієї боротьби у міжвоєнний період стала діяльність УВО, а згодом ОУН та УПА.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган О. За нову українську людину // Дмитро Донцов. Вибрані твори [Текст]: у 10 т. – Т. 3: Ідеологічна есеїстика (1922–1932 рр.) / Упоряд., передм., комент. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2012. – С. 3–11.
2. Баган О. Поміж містикою і політикою (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії 1-ї половини ХХ ст.) / О. Баган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Bahan/Pomizh_mistykoiu_i_politykoiu_Dmytro_Dontsov_na_tli_ukrainskoi_politychnoi_istorii_1-i_polovyny_KhKh_st/

3. Баган О. Хто ж створив ідеологію українського націоналізму / О. Баган [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/articles/hto_zh_stvoryv_ideologiyu_ukrainskogo_natsionalizmu_130989.html
4. Бойко Ю. Ідеологія українського націоналізму / Ю. Бойко // Організація Українських Націоналістів. – Париж, 1954. – С. 81–88.
5. Вассиян Ю. Ідеологічні основи українського націоналізму / Ю. Вассиян // Організація Українських Націоналістів. – Париж, 1954. – С. 69–80.
6. Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / Іван Васюта. – Львів: Каменяр, 2006. – 335 с.
7. Виздрік В. С. Вплив творчості Д. Донцова на формування національної свідомості молоді в першій половині ХХ ст. / В. С. Виздрік // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 451: Держава та армія / Відп. ред. Л. Дещинський. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2002. – С. 73–79.
8. Галайко Б. До питання створення Української військової організації / Богдан Галайко // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 18: Західноукраїнська народна республіка: до 90-річчя утворення / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2009. – С. 389–395.
9. Галайко Б. Спротив польському окупаційному режиму у Галичині (1920–1929) / Б. Галайко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/politika/sprotivpolskomuokupacijnomurezimuugalicini1920-1929avtorgalajkobogdan>
10. Голик Р. Між Дмовським і Донцовим: читання, інтелектуальні та ідеологічні течії в Галичині 1920–30-х рр. / Р. Голик // Вісник Львівського ун-ту. Серія: Книгозн., бібліот. та інф. технол. – 2012. – Вип. 7. – С. 65–83.
11. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. / Ярослав Грицак. – Київ: Генеза, 2000. – 360 с.
12. Дашкевич Я. Дмитро Донцов, Євген Маланюк. Сторінки зі спогадів / Я. Дашкевич // Постаті: нариси про діячів історії, політики, культури. – Львів: Піраміда, 2007. – С. 540–547.
13. Державний архів Тернопільської області (ДАТО). – Ф. 231. Тернопільське воєводське управління, 1921–1939 рр. – Оп. 1. – Спр. 1897. Слідча справа стосовно осіб, що брали участь у діяльності націоналістичної УВО.
14. Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів [редкол.: В. Верига та ін.]. – Київ, 2007. – Т. 2. – Ч. 2: Листування Є. Коновальця з Д. Андрієвським (1927–1934 рр.). – 480 с.
15. Дужий П. Роман Шухевич – політик, воїн, громадянин / П. Дужий. – Львів: Галицька Видавнича Спілка, 1998. – 254 с.
16. Зайцев О. Доктрина Дмитра Донцова та її вплив на націоналістичний рух 1920–1940-х рр. / О. Зайцев // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2014. – Вип. 24. – С. 16–34.
17. Зайцев О. Націоналізм як релігія: приклад Дмитра Донцова та ОУН (1920–1930-ті роки) / О. Зайцев // Наукові записки Українського Католицького Університету. – Ч. II. Серія «Історія». – Вип. 1. – Львів: УКУ, 2010. – С. 163–189.
18. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: ілюстрована історія. – Львів–Івано-Франківськ: манускрипт. – Львів, 2008. – 524 с.
19. Зашкільняк Л. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Леонід Зашкільняк, Микола Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.
20. Історія України / Відп. ред. Ю. Сливка; керівник авт. кол. Ю. Зайцев. – Вид. 3-тє, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2002. – 488 с.
21. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів / Г. Касьянов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/01/16/55531/>

22. Кентій А. Українська Військова Організація (УВО) в 1920–1928 рр. Короткий нарис / Анатолій Кентій. – Київ: Інститут історії України НАН України, 1998. – 81 с.
23. Климишин М. В поході до волі. Спомини / М. Климишин. – Т. 1. – Видання друге. Передрук Української книгарні. – Детройт, 1987. – 429 с.
24. Ковальчук М. На чолі Січових стрільців. Військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. / М. Ковальчук. – Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2010. – 288 с.
25. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / Володимир Косик. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1993. – 684 с.
26. Ленкавський С. Націоналістичний рух на ЗУЗ та 1-й Конгрес українських націоналістів / С. Ленкавський // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 395–425.
27. Лисяк-Рудницький І. Націоналізм / Іван Лисяк-Рудницький // Історичні есе. – Київ: Основи, 1994. – Т. 2. – С. 247–259.
28. Макар В. Його воїни / В. Макар // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 552–560.
29. Максименко Т. Вплив Дмитра Донцова на становлення та формування ОУН / Т. Максименко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sichovyk.com.ua/istorichnaslava/965-vpliv-dontsova-na-stanovlennya-oun>
30. Мартинець В. Ідеологія організованого і т.зв. волевого націоналізму. Аналітично-порівняльна студія / В. Мартинець. – Вінніпег, 1954. – 200 с.
31. Матла З. Націоналістичне підпілля в Академічній гімназії в 1929–1930 рр. / З. Матла // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості. 1878–1978. – Філядельфія–Мюнхен: Український Вільний Університет, 1978. – С. 283–297.
32. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. 1920–1939 роки / Петро Мірчук. – Видання третє, доповнене. – Київ: Українська видавнича спілка, 2007. – 1006 с.
33. Новий час. – 1923. – 14 жовтня. – Ч. 1.
34. Онацький Є. У вічному місті / Євген Онацький. – Т. I: Записки українського журналіста. Рік 1930. – Буенос-Айрес: Видавництво Миколи Денисюка, 1954. – 534 с.
35. Патриляк І. К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940–1942 роках / І. К. Патриляк. – К., 2004. – 598 с.
36. Ребет Л. Світла і тіні ОУН / Л. Ребет. – Мюнхен: Українське видавництво, 1964. – 131 с.
37. Ревера Б. Часопис «Заграва» (1923–1924 рр.): історико-тематичне дослідження / Богдана Ревера // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики. – Львів, 2000. – Вип. 8. – С. 115–126.
38. Сич О. Два провідники: Степан Бандера і Степан Ленкавський / О. Сич // Степан Бандера – символ нації (Матеріали наукової конференції, присвяченої 90-річчю від дня народження славного сина України, Провідника ОУН – Степана Бандери, м. Івано-Франківськ, 25 грудня 1998 року). – Івано-Франківськ, 1999. – С. 35–39.
39. Сосновський М. Дмитро Донцов: політичний портрет / М. Сосновський. – Нью-Йорк–Торонто, 1972. – 419 с.
40. Сціборський М. Націократія / М. Сціборський. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2007 – 112 с.
41. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ). – Ф. 205. Прокуратура апеляційного суду, м. Львів. – Оп. 1. – Спр. 952. Звинувачувальний вирок у справі студентів Кравців Марії, Чиж Марії і ін. звинувачених у приналежності і активній діяльності в Українській військовій організації.
42. Шумський І. Західноукраїнська націоналістична преса про праворадикальний молодіжний рух у міжвоєнний період (1920–1939) / Іван Шумський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Серія: Історія / Гол. ред. М. Алексієвець. – Тернопіль, 2002. – Вип. 1 – С. 72–76.

43. Янів В. Життя молоді УАГ в перші роки польської окупації / В. Янів // Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості. 1878–1978. – Філядельфія–Мюнхен: Український Вільний Університет, 1978. – С. 259–280.

REFERENCES

1. BAHAN, O., ed., comp. (2012). For a New Ukrainian Man. In: *Ideological Essayist (1922–1932 biennium)*, Vol. 3 of *Dmytro Dontsov. Selected Works [Text]: 10 Volumes*. Drohobych: Vidrodzhennia, pp. 3–11. [in Ukr.]

2. BAHAN, O. *Between Mysticism and Politics (Dmytro Dontsov against the Background of Ukrainian Political History of the 1st Half of the 20th Century)*. [online] Available at: http://chtyvo.org.ua/authors/Bahan/Pomizh_mistykoiu_i_politykoiu_Dmytro_Dontsov_na_tli_ukrainskoi_politychnoi_istorii_1-i_polovyny_KhKh_st/ [in Ukr.]

3. BAHAN, O. *Who Created the Ideology of Ukrainian Nationalism*. [online] Available at: http://vgolos.com.ua/articles/hto_zh_stvoryv_ideologiyu_ukrainskogo_natsionalizmu_130989.html [in Ukr.]

4. BOIKO, Yu. (1954). The Ideology of Ukrainian Nationalism. *Orhanisatsiia Ukrain-skykh Natsionalistiv*. Paris, pp. 81–88. [in Ukr.]

5. VASSIAN, Yu. (1954). Ideological Foundations of Ukrainian Nationalism. *Orhanisatsiia Ukrainskykh Natsionalistiv*. Paris, pp. 69–80. [in Ukr.]

6. VASIUTA, I. (2006). *Political History of Western Ukraine (1918–1939)*. Lviv: Kameniar, 335 p. [in Ukr.]

7. VYZDRYK, V. (2002). The Influence of D. Dontsov's Creative Work on the Formation of the National Consciousness of Youth in the First Half of the Twentieth Century. In: L. DESHCHYNSKYI, ed., *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika"*, (451) *Derzhava ta armiia*. (State and Army, (451) of Bulletin of Lviv Polytechnic National University).

Lviv: Lviv Polytechnic National University Press, pp. 73–79. [in Ukr.]

8. HALAIKO, B. (2009). On the Establishment of the Ukrainian Military Organization. In: *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Vyp. 18: *Zakhidnoukrainska narodna respublika*. (West Ukrainian People's Republic: To the 90th Anniversary of Establishment, Vol. 18 of Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood). Lviv: NAS of Ukraine, I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies, pp. 389–395. [in Ukr.]

9. HALAIKO, B. *Opposing Polish Occupation Regime in Galicia (1920–1929)*. [online] Available at: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/politika/sprotivpol-skomuokupacijnomurezimuugalicini1920-1929avtorgalajkobogdan> [in Ukr.]

10. HOLYK, R. (2012). Between Dmovskyi and Dontsov: Reading, Intellectual and Ideological Trends in Galicia of the 1920s–30s. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia knyhoznavstva, bibliotechnykh ta informatsiinykh tekhnolohii*. (Lviv University Bulletin. Resource Studies and Information Technology Series.), Vol. 7, pp. 65–83. [in Ukr.]

11. HRYTSAK, Ya. (2000). *Essay on the History of Ukraine. Formation of the Modern Ukrainian Nation in the 19th–20th Centuries*. Kyiv: Heneza, 360 p. [in Ukr.]

12. DASHKEVYCH, Ya. (2007). Dmytro Dontsov, Yevhen Malaniuk. *Memoir Pages*. In: *Personalities: Essays on Historical, Political, and Cultural Figures*. Lviv: Piramida, pp. 540–547. [in Ukr.]

13. *State Archives of Ternopil Oblast (DATO)*. [in Ukr.]

14. VERYHA, V. et al., eds. (2007). *Correspondence of Ye. Konovalets with D. Andrievskyi (1927–1934)*, Vol. 2, Part 2 of *Documents and Materials on the History of the Organization of Ukrainian Nationalists*. Kyiv, 480 p. [in Ukr.]

15. DUZHYI, P. (1998). *Roman Shukhevych: A Politician, a Warrior, a Citizen*. Lviv: Halytska Vydavnycha Spilka, 254 p. [in Ukr.]

16. ZAITSEV, O. (2014). Doctrine of Dmytro Dontsov and Its Influence on the Nationalist Movement of the 1920–1940s. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. (Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood), Vol. 2, pp. 16–34. [in Ukr.]
17. ZAITSEV, O. (2010). Nationalism as a Religion: An Example of Dmytro Dontsov and the OUN (1920–1930s). *Naukovi zapysky Ukrainskoho Katolytskoho Universytetu. Seriiia "Istoriia"* (Scientific Proceedings of the Ukrainian Catholic University. "History" Series), Part 2, Vol. 1. Lviv: Ukrainian Catholic University, pp. 163–189. [in Ukr.]
18. *West Ukrainian People's Republic, 1918–1923: An Illustrated History*. Lviv – Ivano-Frankivsk: A Manuscript. (2008). Lviv, 524 p. [in Ukr.]
19. ZASHKILNIAK, L., KRYKUN, M. (2002). *History of Poland: From Ancient Times to the Present Day*. Lviv: I. Franko National University of Lviv, 752 p. [in Ukr.]
20. SLYVKA, Yu., ed. ZAITSEV, Yu. (2002). *History of Ukraine*. 3rd ed., revised and updated. Lviv: Svit, 488 p. [in Ukr.]
21. KASIANOV, H. *The Organization of Ukrainian Nationalists: On the Issue of the Ideology*. [online] Available at: <http://www.istpravda.com.ua/research/2012/01/16/55531/> [in Ukr.]
22. KENTII, A. (1998). *Ukrainian Military Organization (UVO) in 1920–1928. A Brief Essay*. Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine, 81 p. [in Ukr.]
23. KLYMYSHYN, M. (1987). *In the Campaign for Freedom. Memoirs*. Vol. 1, 2nd ed., Reprint by the Ukrainian Bookstore. Detroit, 429 p. [in Ukr.]
24. KOVALCHUK, M. (2010). *At the Head of the Sich Riflemen. Military-Political Activity of Yevhen Konovalets in 1917–1921*. Kyiv: Ukrainian Publishing Union, 288 p. [in Ukr.]
25. KOSYK, V. (1993). *Ukraine and Germany in the Second World War*. Lviv: T. Shevchenko Scientific Society, 684 p. [in Ukr.]
26. LENKAVSKYI, S. (1974). Nationalist Movement in Western Ukraine and the 1st Congress of Ukrainian Nationalists. In: *Evhen Konovalets and His Era*. Munich, pp. 395–425. [in Ukr.]
27. LYSIAK-RUDNYTSKYI, I. (1994). Nationalism. In: *Historical Essays*. Vol. 2. Kyiv: Osnovy, pp. 247–259. [in Ukr.]
28. MAKAR, V. (1974). His Warriors In: *Yevhen Konovalets and His Era*. Munich, pp. 552–560. [in Ukr.]
29. MAKSYMENKO, T. *The Influence of Dmytro Dontsov on Formation of the OUN*. [online] Available at: <http://sichovyk.com.ua/istorichna-slava/965-vpliv-dontsova-na-stanovlennya-oun> [in Ukr.]
30. MARTYNETS, V. (1954). *The Ideology of Organized and So-Called Willful Nationalism. Analytical and Comparative Studies*. Winnipeg, 200 p. [in Ukr.]
31. MATLA, Z. (1978). Nationalist Underground and Academic Gymnasium in 1929–1930. In: *Anniversary Book of the Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. To the 100th Anniversary of the First Ukrainian Maturity Exam. 1878–1978*. Philadelphia – Munich: Ukrainian Free University, pp. 283–297. [in Ukr.]
32. MIRCHUK, P. (2007). *Essay on the History of the Organization of Ukrainian Nationalists. 1920–1939*. 3rd ed., expanded. Kyiv: Ukrainian Publishing Union, 1006 p. [in Ukr.]
33. *Novyi chas*. (Oct. 14, 1923). Part 1. [in Ukr.]
34. ONATSKYI, Ye. (1954). *Notes of the Ukrainian Journalist in 1930*, Vol. 1 of *In the Eternal City*. Buenos Aires: Mykola Denysiuk Publishing Company, 534 pp. [in Ukr.]
35. PATRYLIAK, I. (2004). *Military Activities of the OUN (B) in 1940–1942*. Kyiv, 598 p. [in Ukr.]
36. REBET, L. (1964). *Light and Shadow of the OUN*. Munich: Ukrainske vydavnytstvo, 131 p. [in Ukr.]
37. REVERTOR, B. (2000). "Zahrava" Journal (1923–1924): Historical and Thematic Research. *Zbirnyk prats naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*. (Collected Works of the Research Center of

Periodicals). Vol. 8. Lviv: NAS of Ukraine; V. Stepanyk Lviv National Scientific Library; Research Center of Periodicals, 115–126 pp. [in Ukr.]

38. SYCH, O. (1999). Two Leaders: Stepan Bandera and Stepan Lenkavskiy. In: *Stepan Bandera – symbol natsii. Materialy naukovoï konferentsii, prysviachenoï 90-richchiiu vid dnia narodzhennia slavnoho syna Ukrainy, Providnyka OUN – Stepana Bandery. 25 hrudnia, 1998 r.* (Stepan Bandera as a National Symbol. Proceedings of the Scientific Conference Devoted to the 90th Birth Anniversary of the Glorious Son of Ukraine, OUN Leader Stepan Bandera. December 1998). Ivano-Frankivsk, pp. 35–39. [in Ukr.]

39. SOSNOVSKYI, M. (1972). *Dmytro Dontsov: A Political Portrait*. New York – Toronto, 419 p. [in Ukr.]

40. STSIBORSKYI, M. (2007). *Natiocracy*. Vinnytsia: State Cartographic Factory, 112 p. [in Ukr.]

41. *Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv* (TsDIAL). [in Ukr.]

42. SHUMSKYI, I. (2002). West Ukrainian Nationalist Press on Right-Radical Youth Movement in the Interwar Period (1920–1939). In: M. ALEKSIIEVETS, ed., *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriiia*. (Scientific Proceedings of Ternopil Volodymyr Hnatiuk State Pedagogical University. History Series). Vol. 1. Ternopil, pp. 72–76. [in Ukr.]

43. YANIV, V. (1978). Life of the Ukrainian Academic Community (UAH) Youth during the First Years of Polish Occupation. In: *Anniversary Book of the Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. To the 100th Anniversary of the First Ukrainian Maturity Exam. 1878–1978*. Philadelphia – Munich: Ukrainian Free University, pp 259–280. [in Ukr.]

B. Halaiko

From Ideology to Revolutionary Practice: Relations of Dmytro Dontsov and Ukrainian Military Organization in the 1920s

Abstract

The article analyzes the sociopolitical situation in West Ukrainian lands in the 1920s, which were occupied by the Polish Army and were incorporated in the Polish state. The Polish-Ukrainian relations of that time and the attitude of the Polish authorities to Ukrainians are shown in the paper.

The article traces the process of resistance of Ukrainians to the Polish occupation authorities and the activity of the underground Ukrainian Military Organization which became an active representative of the resistance. The emergence and development of the underground Military Organization revived Ukrainian social and political life in Galicia.

Special attention is paid to the stage of formation of the ideology of Ukrainian nationalism and the influence of Dmytro Dontsov's figure on the spread of nationalistic ideas and the creation of a coherent ideology.

The work is particularly focused on the relations between D. Dontsov and the underground Ukrainian nationalists. His personal relationships with the leading figures of the Ukrainian Military Organization, chiefly with Colonel Yevhen Konovalts, and their importance are considered. The political activity of D. Dontsov during this period and his influence on the general political situation in the province are outlined.

It is noted that creative work of Dmytro Dontsov directly influenced the young generation of Ukrainians and their active role in the Ukrainian nationalist movement. Dontsov's ideas complemented those of young nationalists, which allowed them to continue the struggle against the invaders. The struggle of the interwar period was embodied in the activity of the Ukrainian Military Organization (UVO), and later – the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) and the Ukrainian Insurgent Army (UPA).